Taraqqiyot spektri
ILMIY JURNALI
Vol 2 № 6 2026

OSIYO, AFRIKA VA LOTIN AMERIKASI MAMLAKATLARI RIVOJLANISHINING ASOSIY YO‘NALISHLARI

Valiyeva Gulhayo Muxtorjon qizi
To‘raqo‘rg‘on 1-son texnikumi Tarix fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada Osiyo, Afrika va Lotin Amerikasi mamlakatlarining XX–XXI asrlardagi ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy rivojlanish yo‘nalishlari tahlil qilingan. Mustamlakachilikdan keyingi taraqqiyot bosqichlari, modernizatsiya jarayonlari, iqtisodiy islohotlar hamda globalizatsiya sharoitida ushbu hududlarning o‘rni yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Osiyo, Afrika, Lotin Amerikasi, rivojlanish, modernizatsiya, mustamlakachilik, iqtisodiy islohotlar, globalizatsiya, taraqqiyot.

KIRISH

XX asrning ikkinchi yarmida dunyo xaritasida katta o‘zgarishlar yuz berdi. Osiyo, Afrika va Lotin Amerikasi davlatlarining aksariyati mustamlakachilik tizimidan ozod bo‘lib, mustaqil rivojlanish yo‘liga o‘tdi. Ushbu hududlar “Uchinchi dunyo mamlakatlari” sifatida iqtisodiy va siyosiy jihatdan murakkab taraqqiyot bosqichlarini boshdan kechirdi.

Bugungi kunda mazkur mintaqalar jahon iqtisodiyoti va siyosatida tobora muhim o‘rin egallab bormoqda. Ularning rivojlanish yo‘nalishlarini o‘rganish zamonaviy tarix fanining dolzarb masalalaridan biridir.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Osiyo, Afrika va Lotin Amerikasi mamlakatlarining rivojlanishi bo‘yicha ko‘plab tarixchi va siyosatshunos olimlar tadqiqotlar olib borgan. S. Huntington, I. Wallerstein, A. Frank kabi olimlar global tizim nazariyasi doirasida ushbu mintaqalarning iqtisodiy rivojlanishini tahlil qilganlar.

Mahalliy tarixshunoslikda ham mustaqillikdan keyingi taraqqiyot, iqtisodiy islohotlar va modernizatsiya jarayonlari keng o‘rganilgan. Tadqiqotlarda bu hududlarning

Taraqqiyot spektri

rivojlanishiga ichki siyosiy barqarorlik, tabiiy resurslar va xalqaro hamkorlikning ta’siri katta ekanligi qayd etiladi.

Maqolani tayyorlashda qiyosiy-tarixiy tahlil, tizimli yondashuv, manbalarni umumlashtirish va statistik ma’lumotlarni o‘rganish usullaridan foydalanildi. Uch mintaqaning rivojlanish yo‘nalishlari tarixiy jarayonlar asosida tahlil qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Osiyo, Afrika va Lotin Amerikasi mamlakatlari rivojlanishida bir qator umumiy va o‘ziga xos xususiyatlar mavjud.

Osiyo mintaqasi so‘nggi o‘n yilliklarda eng tez rivojlanayotgan hududlardan biri hisoblanadi. Xususan, Xitoy, Janubiy Koreya, Yaponiya va Hindiston kabi davlatlar sanoatlashuv va texnologik taraqqiyotda katta yutuqlarga erishdi. Osiyo mamlakatlarida eksportga yo‘naltirilgan iqtisodiyot, raqamli texnologiyalar va ishlab chiqarish sanoati rivojlanmoqda.

Afrika davlatlari mustamlakachilikdan keyingi davrda siyosiy mustaqillikka erishgan bo‘lsa-da, iqtisodiy rivojlanish murakkab kechdi. Biroq so‘nggi yillarda tabiiy resurslardan samarali foydalanish, qishloq xo‘jaligini modernizatsiya qilish va xalqaro investitsiyalarni jalb etish orqali iqtisodiy o‘sish kuzatilmoqda. Shu bilan birga, ijtimoiy muammolar va siyosiy beqarorlik ayrim davlatlar rivojlanishiga to‘sqinlik qilmoqda.

Lotin Amerikasi davlatlari iqtisodiy rivojlanishda aralash modelni tanlagan. Braziliya, Meksika, Chili kabi davlatlarda sanoat va qishloq xo‘jaligi muhim o‘rin tutadi. Ushbu mintaqada ijtimoiy tengsizlik va siyosiy o‘zgarishlar tez-tez kuzatilsa-da, iqtisodiy integratsiya jarayonlari rivojlanmoqda.

Uch mintaqa uchun quyidagi umumiy tendensiyalar xos:

- Globalizatsiya jarayonlariga integratsiya;
- Xalqaro investitsiyalarni jalb etish;
- Sanoat va xizmat ko‘rsatish sohalarini rivojlantirish;
- Ta’lim va texnologiyalarga e’tiborning ortishi;
- Urbanizatsiya jarayonlarining kuchayishi.

Taraqqiyot spektri

Shu bilan birga, har bir mintaqada o‘ziga xos muammolar ham mavjud bo‘lib, ular rivojlanish sur’atlariga ta’sir ko‘rsatadi.

XULOSA

Osiyo, Afrika va Lotin Amerikasi mamlakatlarining rivojlanish yo‘nalishlari turlicha bo‘lsa-da, ularni umumiy global jarayonlar birlashtirib turadi. Bu mintaqalar jahon iqtisodiyotida tobora muhim o‘rin egallab bormoqda.

Kelgusida barqaror rivojlanish uchun siyosiy barqarorlikni ta’minlash, iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish va xalqaro hamkorlikni kengaytirish muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu jarayonlar mintaqalarning global tizimdagi mavqeini yanada mustahkamlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Huntington S. *The Clash of Civilizations*. – New York, 1996.
2. Wallerstein I. *World-Systems Analysis*. – Duke University Press, 2004.
3. Frank A.G. *Capitalism and Underdevelopment in Latin America*.
4. World Bank Development Reports. – 2023–2024.
5. United Nations Development Programme (UNDP) Reports.
6. Jahon tarixi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2022.
7. Zamonaviy tarixshunoslik materiallari to‘plami. – Toshkent, 2024.

Taraqqiyot spektri